

Biegli sądowi w Polsce

Barbara Grabowska, Artur Pietryka, Marcin Wolny
Współpraca naukowa: dr Adam Bodnar

Warszawa, kwiecień 2014 r.

SPIS TREŚCI

Tezy	3
Wstęp	4
Metodologia Raportu	5
1. Aktualny stan prawny	6
2. System biegłych sądowych w Polsce – zasadnicze problemy	7
2.1. Rozproszenie legislacyjne a potrzeba uchwalenia kompleksowej ustawy o biegłych.....	7
2.2. Status biegłego sądowego	8
2.2.1. Problemy terminologiczne	8
2.2.2. Status biegłego a przepisy poszczególnych procedur	9
2.3. Wymogi stawiane biegłym sądowym	14
2.4. Weryfikacja spełnienia wymogów stawianych biegłym.....	16
2.5. Ewidencjonowanie biegłych sądowych	19
2.6. System wynagrodzeń.....	22
2.6.1. Stawki wynagrodzenia biegłych.....	22
2.6.2. Biegły jako podatnik VAT	26
2.7. Instytucja naukowa lub specjalistyczna, instytut naukowy lub naukowo techniczny	29
2.8. Kontrola pracy i etyka biegłego sądowego	32
2.8.1. Instrumenty nadzoru nad pracą biegłych	32
2.8.2. Etyka biegłych.....	33
2.9. Powoływanie biegłych przez organ procesowy	35
2.9.1. Oszczędności	36
2.9.2. Błędy popełniane na etapie doboru biegłego	36
2.10. Inne dostrzeżone problemy	39
Rekomendacje	43

TEZY

1. Instytucje biegłych sądowych i instytutów specjalistycznych są obecnie niedoregulowane, co rodzi szereg problemów prawnych i faktycznych.
2. System wyłaniania podmiotów opiniujących dla potrzeb postępowań przygotowawczych i sądowych jest niefunkcjonalny, gdyż nie gwarantuje doboru wysokiego poziomu merytorycznego kandydatów.
3. Obecnie funkcjonujące narzędzia ewidencji biegłych i ich pracy nie pozwalają na pełne zobrazowanie potencjału naukowego i specjalistycznego, z którego mogą korzystać organy wymiaru sprawiedliwości.
4. System wynagrodzeń nie przyciąga do wykonywania funkcji biegłego najlepszych specjalistów.
5. Mimo niskiego nieraz poziomu merytorycznego opinii, sądy traktują ten dowód jako szczególny, bardziej wiarygodny niż inne dowody.
6. Konieczna jest zmiana pewnych niekorzystnych nawyków organów procesowych w zakresie doboru biegłych, poprzez wzmocnienie kontrydktoryjności w tym zakresie.

WSTĘP

Niniejszy raport został przygotowany w ramach współpracy Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka (dalej: HFPC) oraz Polskiej Rady Biznesu (dalej: PRB). Tematem dotychczasowych opracowań była m.in. praktyka stosowania środków nieizolacyjnych¹.

Ponadto w przygotowanie niniejszego raportu zaangażowany był program „Monitoring procesu legislacyjnego w obszarze wymiaru sprawiedliwości” realizowany przez Helsińską Fundację Praw Człowieka dzięki grantowi uzyskanemu przez Fundację im. Stefana Batorego w ramach programu „Demokracja w działaniu”.

Zamierzeniem autorów tego raportu jest analiza wieloaspektowego zagadnienia, jakim jest funkcjonowanie biegłych sądowych w systemie polskiego prawa. Szczególną uwagę w tym zakresie poświęcono powoływaniu i weryfikacji kompetencji kandydatów na biegłych, a także instrumentom kontroli nad ich pracą. Problematyka ta jest niezwykle ważna z punktu widzenia interesów społeczeństwa, a w szczególności z perspektywy prawa strony do rzetelnego procesu i rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie. Dostrzeżone w raporcie problemy mają charakter strukturalny, systemowy. Rezultatem analizy są rekomendacje zmian legislacyjnych, jak również odnoszące się do praktyki organów wymiaru sprawiedliwości.

¹ D. Gmerek, K. Wiśniewska, Nieizolacyjne środki zapobiegawcze, Warszawa 2011, dostępny pod adresem: http://www.for.org.pl/upload/Nowy_Wymiar_Sprawiedliwosci/HFPCFORPRBraportnieizolacyjnesrodkizapobiegawcze.pdf (dostęp w dniu 3 marca 2014 r.). Raport został zrealizowany przy współpracy z Forum Obywatelskiego Rozwoju.

METODOLOGIA RAPORTU

Konsekwencją tak określonego celu raportu jest określona metodologia. Z uwagi na rozproszenie przepisów regulujących instytucję biegłego w aktach prawnych różnego rzędu, raport rozpoczyna się ich omówieniem i zaakcentowaniem różnic. Stało się to konieczne, gdyż pozycja biegłego może różnić się w zależności od procedury sądowej, w której zasięgnięta jest jego opinia.

Problemy związane z funkcjonowaniem instytucji biegłego pogrupowane zostały w dziesięć kategorii. Na ile było to możliwe, dostrzeżone problemy próbowano zobrazować przykładami spraw, którymi zajmował się Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu (dalej: ETPC), zgłoszonych i objętych zainteresowaniem HFPC, szeroko omawianych w piśmiennictwie specjalistycznym, czy też środkach masowego przekazu. W raporcie wykorzystano także bogatą literaturę przedmiotu. Dopełnieniem tej analizy są pozyskane w ramach dostępu do informacji publicznej dane pochodzące z sądów, prokuratury, podmiotów prywatnych, instytutów badawczych i laboratoriów, a także Ministerstwa Sprawiedliwości. Przeprowadzone zostały również rozmowy z ekspertami wykonującymi na co dzień funkcje biegłych i badającymi jak funkcjonuje ta instytucja, prezesami sądów powszechnych, a także przedstawicielami Ministerstwa Sprawiedliwości. Na potrzeby opracowania dokonano też analizy procesów legislacyjnych projektów poświęconych zagadnieniu biegłych sądowych.

Prezentacja i analiza tych danych miały przede wszystkim na celu pokazanie, jak w rzeczywistości funkcjonuje „rynek” biegłych sądowych w Polsce. Należy mieć bowiem świadomość, że w tym zakresie brak jest opracowań pokazujących perspektywę ogólnopolską.

1. AKTUALNY STAN PRAWNY

Regulacja instytucji biegłego sądowego w Polsce ma charakter rozproszony. Przepisy obowiązujące w tym zakresie można podzielić na kilka grup. Pierwszą z nich są regulacje ustrojowe, do których należą wybrane przepisy ustawy z 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych² (dalej: u.s.p.), a także rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie biegłych sądowych³ (dalej: rozporządzenie w sprawie biegłych), które zastąpiło rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 8 czerwca 1987 r. w sprawie biegłych sądowych i tłumaczy przysięgłych⁴. Do tej grupy należą też przepisy regulujące wykonywanie poszczególnych zawodów, których przedstawiciele mogą ubiegać się o występowanie w charakterze biegłych sądowych. Będzie to zarówno np. rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 27 grudnia 2007 r. w sprawie biegłych w przedmiocie uzależnienia od alkoholu⁵, jak i przepisy ustaw korporacyjnych (dotyczące na przykład doradców podatkowych).

Druga grupa przepisów dotyczy zagadnień takich jak tryb korzystania z opinii biegłego, czy też zasad dyscyplinowania biegłych jako uczestników postępowania. Regulacje w tym zakresie zawarte są w ustawach: z 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego⁶ (dalej: k.p.k.), z 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego⁷ (dalej: k.p.c.), a także z 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego⁸ (dalej: k.p.a.). Wspomnieć tu należy także o przepisach rozporządzenia w sprawie biegłych sądowych, a także rozporządzeniach regulujących pracę prokuratorów⁹ i sądów¹⁰.

Trzecia grupa regulacji dotyczy kwestii finansowych. Te uregulowane zostały w dwóch rozporządzeniach Ministra Sprawiedliwości z 24 kwietnia 2013 r., odpowiednio: wydanym na podstawie delegacji z art. 89 ust. 5 ustawy z 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych¹¹ w sprawie określenia stawek wynagrodzenia biegłych, taryf zryczałtowanych oraz sposobu doku-

2 Dz.U. Nr 98 poz. 1070, z późn. zm.

3 Dz.U. Nr 15 poz. 133.

4 Dz.U. Nr 18 poz. 112.

5 Dz.U. z 2007 r. Nr 250 poz. 1883, z późn. zm.

6 Dz.U. z 1997 r. Nr 89 poz. 555, z późn. zm.

7 Dz.U. Nr 43 poz. 296, z późn. zm.

8 Dz.U. z 2000 r. Nr 98 poz. 1071 - j.t.

9 Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 24 marca 2010 Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (Dz. U. z 2014 poz. 144, j.t.).

10 Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 27 lutego 2007 r. Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz. U. 2007 Nr 38 poz. 249, z późn. zm.).

11 Dz.U. z 2010 r. Nr 90 poz. 594, z późn. zm.

mentowania wydatków niezbędnych dla wydania opinii w postępowaniu cywilnym¹², a także na podstawie delegacji zamieszczonej w art. 618f § 5 k.p.k. w sprawie określenia stawek wynagrodzenia biegłych, taryf zryczałtowanych oraz sposobu dokumentowania wydatków niezbędnych dla wydania opinii w postępowaniu karnym¹³. Rozporządzenia te zastąpiły przepisy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 18 grudnia 1975 r. w sprawie kosztów przeprowadzenia dowodu z opinii biegłych w postępowaniu sądowym¹⁴, a także rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 31 października 1983 r. w sprawie wynagradzania biegłych (tłumaczy) z zakresu daktylogologii¹⁵. Utraciły one moc w wyniku wejścia w życie przepisów ustawy z 31 sierpnia 2012 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw¹⁶. Ustawa ta, wykonując wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 22 marca 2011 r. (SK 13/08), uchylała także przepisy dekretu z 26 października 1950 r. o należnościach świadków, biegłych i stron w postępowaniu sądowym¹⁷. Do grupy przepisów dotyczących spraw finansowych należy także zaliczyć unormowania k.p.k., k.p.c., a także k.p.a. odnoszące się do takich kwestii, jak sposób przyznawania biegłym wynagrodzeń.

2. SYSTEM BIEGŁYCH SĄDOWYCH W POLSCE – ZASADNICZE PROBLEMY

2.1. ROZPROSZENIE LEGISLACYJNE A POTRZEBA UCHWALENIA KOMPLEKSOWEJ USTAWY O BIEGŁYCH

Zdecydowana większość materii dotyczącej funkcjonowania biegłych zamieszczona jest obecnie w przepisach rangi rozporządzenia. W art. 157 § 2 u.s.p. ustawodawca zamieścił delegację dla Ministra Sprawiedliwości do uregulowania w rozporządzeniu: 1) trybu ustanawiania biegłych sądowych, pełnienia przez nich czynności oraz zwalniania ich z funkcji; 2) szczegółowych zasad powoływania i działania zespołów biegłych sądowych¹⁸. Analiza przepisów rozporządzenia w sprawie biegłych, prowadzi do wniosku, że w zakresie wymogów stawianych biegłym wykraczają one poza zakres delegacji, co każe wątpić w prawidłowość przyjętej przez ustawodawcę techniki

12 Dz.U. z 2013 r. poz. 518.

13 Dz.U. z 2013 r. poz. 508.

14 Dz.U. Nr 15 poz. 1330 z późn. zm.

15 Dz.U. Nr 64 poz. 292.

16 Dz.U. poz. 1101.

17 Dz.U. Nr 49 poz. 445 z późn. zm.

18 Na marginesie należy zauważyć, że rozporządzenie z 24 stycznia 2005 r. o biegłych sądowych nie reguluje kwestii powoływania i działania zespołów biegłych, tak jak wskazywałoby na to upoważnienie.

legislacyjnej, a tym samym konstytucyjność tej regulacji. Z uwagi m.in. na ten problem co raz częściej pojawiają się postulaty by ustawodawca oszczędził od dotychczasowego rozproszenia regulacji dotyczących biegłych w aktach prawnych różnego rzędu i podjął prace nad kompleksową ustawą regulującą funkcjonowanie biegłych sądowych.

Na przestrzeni ostatnich kilku lat podejmowano próby całościowego uregulowania na poziomie ustawowym instytucji biegłych sądowych. Projekty takie były wnoszone do Sejmu RP zarówno przez Radę Ministrów¹⁹, jak i posłów²⁰. W trakcie obecnej kadencji Sejmu Ministerstwo Sprawiedliwości w październiku 2012 r. skierowało do konsultacji społecznych projekt założeń do ustawy o biegłych sądowych²¹, a kolejną propozycję – tym razem projektu założeń ustawy o biegłych sądowych²² przedstawiło w lipcu 2013 r. W lutym 2014 r., po przeprowadzeniu konsultacji społecznych oraz uzgodnień, Projekt został skierowany do rozpatrzenia przez Radę Ministrów (dalej: Projekt)²³, która następnie przyjęła go 18 marca 2014 r. W porównaniu do poprzednich wersji ma on węższy zakres przedmiotowy i porządkuje większość tych zagadnień, które obecnie są już uregulowane na poziomie podustawowym, wprowadzając nowe elementy w zakresie weryfikacji kandydatów na biegłych sądowych.

Z uwagi na fakt, iż aktualnie trwają prace nad ww. Projektem, w dalszej części niniejszego raportu, gdzie było to możliwe i celowe, odniesiono się do rozwiązań w nim proponowanych.

2.2. STATUS BIEGŁEGO SĄDOWEGO

2.2.1. KWESTIE TERMINOLOGICZNE

Wskazanemu wyżej rozproszeniu legislacyjnemu towarzyszą także problemy terminologiczne dotyczące statusu biegłego. W polskim systemie prawnym istnieją dwa pojęcia „biegłego sądowego” (por. art. 157 u.s.p.) oraz „biegłego” (por. art. 193 i n. k.p.k. oraz art. 278 i n. k.p.c.). Przyjąć należy, iż określenie „biegły sądowy” oznacza osobę wpisaną na listę biegłych prowadzoną przez prezesa właściwego sądu okręgowego. Kategoria „biegły” jest natomiast szersza i dotyczy biegłych

19 Rządowy projekt ustawy o biegłych w postępowaniu sądowym oraz w innych postępowaniach prowadzonych na podstawie ustaw (projekt z 22 grudnia 2006 r., druk nr 1286, V kadencja Sejmu RP).

20 Poselski projekt ustawy o biegłych w postępowaniu sądowym oraz w innych postępowaniach prowadzonych na podstawie ustaw (projekt z 10 stycznia 2008 r., druk nr 667, VI kadencja Sejmu RP).

21 Projekt dostępny jest na stronie: <http://legislacja.rcl.gov.pl/dokument/67223>.

22 Projekt dostępny jest na stronie: <http://legislacja.rcl.gov.pl/dokument/166418>.

23 Projekt z 18 lutego 2014 r. dostępny na stronie: <http://legislacja.rcl.gov.pl/dokument/191639>.

powołanych przez organ procesowy do wydania w danym postępowaniu opinii: 1) wpisanych na listę prezesa sądu okręgowego oraz 2) spoza tej listy, tzw. biegłych ad hoc. Mimo, że ten podział wydaje się być nieco sztuczny i nie do końca wiadomo czemu służący, to twórcy ww. Projektu nie zamierzają od niego póki co odstępować. Jest to zapewne wyrazem pewnej filozofii, zakładającej preferencję osób wpisanych na listę, przed biegłymi ad hoc²⁴.

2.2.2. STATUS BIEGŁEGO A PRZEPISY POSZCZEGÓLNYCH PROCEDUR

Na niejasność statusu biegłego wskazują także regulacje odpowiednio k.p.k., k.p.c. oraz k.p.a.²⁵ dotyczące zasięgania dowodu z opinii „biegłego”. Nie są to różnice znaczące, ale warto je odnotować. Z uwagi na fakt, że regulacja dowodu z opinii biegłego w k.p.a. jest rozproszona, a doktryna zaleca odpowiednie stosowanie w tym zakresie przepisów k.p.c. w części dotyczącej biegłych²⁶, przepisy k.p.a. będą przywoływane w dalszych wywodach jedynie wyjątkowo.

Zgodnie z art. 278 § 1 k.p.c. biegłego należy wezwać po wysłuchaniu wniosków stron w wypadkach wymagających wiadomości specjalnych. W postępowaniu karnym następuje to jedynie wtedy, gdy okoliczność mająca istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy wymaga wiadomości specjalnych. Z kolei zgodnie z art. 84 § 1 k.p.a., gdy w sprawie wymagane są wiadomości specjalne, organ administracji publicznej może zwrócić się do biegłego lub biegłych o wydanie opinii. Wspólnym elementem tych norm jest pojęcie „wiadomości specjalnych”. Ma ono kluczowe znaczenie dla instytucji biegłego, gdyż decyduje o tym, że dowód z opinii biegłego uznawany jest za szczególny²⁷. Pojęcie to nie ma wyczerpującej definicji. Zakres dziedzin wiedzy, które mogą

24 Por. G. Ott, Komentarz do art. 157 Prawa o ustroju sądów powszechnych (w:) Prawo o ustroju sądów powszechnych Komentarz (red. A. Górski). LEX el/2013.

25 Brak jest jednoznacznej odpowiedzi na pytanie, czy na gruncie ustawy z dnia 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz. U. z 2012 r., nr 270 – j.t.) można przeprowadzić dowód z opinii biegłego. NSA w wyroku siedmiu sędziów z 25 września 2000 r. FSA 1/00, stwierdził, że taka możliwość nie istnieje. Na odmiennym stanowisku stoi część doktryny - por. A. Skoczylas, Glosa do wyroku NSA z 25 września 2000 r., FSA 1/00, OSP 2001, z. 2, poz. 19, a także B. Dauter, Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi. Komentarz, LEX el/2011.

26 M. Jaśkowska, A. Wróbel, Komentarz aktualizowany do ustawy z 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego, LEX el/2013.

27 W Encyklopedii prawa karnego „wiadomości specjalne” określano mianem zagadnień, które przekraczają zakres naukowej i technicznej kompetencji sędziów. Por. W. Makowski (red.), Encyklopedia prawa karnego, s. 121. K. Marszał uznawał za nie informacje, które nie są znane przeciętnemu członkowi społeczeństwa. Por. K. Marszał, Proces Karny, Katowice 1992 r., s. 213. Za każdym razem definiowano je w sposób negatywny – jako coś, co komuś nie jest wiadome. Podobnie także definiował je Sąd Najwyższy, stwierdzając w wyroku z 15 kwietnia 1976 r. II KR 48/76, że do zakresu wiadomości specjalnych nie należą te, „które są dostępne dla dorosłego człowieka o odpowiednim doświadczeniu życiowym, wykształceniu i zasobie wiedzy ogólnej”. Z kolei w wyroku z 26 października 2011 r. III CSK 3/11, uznał je za wykraczające poza zakres wiedzy powszechnie dostępnej przeciętnie wykształconemu ogółowi.

być przedmiotem wiadomości specjalnych wydaje się być nieograniczony. Można do nich zakwalifikować nawet bibliotekarstwo, lotnictwo czy radiestezję²⁸. Niedopuszczalne jest natomiast zasięgnięcie opinii biegłego z zakresu prawa, zasad jego stosowania oraz wykładni²⁹. W doktrynie³⁰ podkreśla się, że jest to dziedzina wiedzy, którą sąd winien znać z urzędu. W podobnym tonie wypowiedział się Sąd Najwyższy, stwierdzając, że wiadomości specjalne z założenia dotyczą faktów, a nie prawa³¹. Podobnie też w praktyce sądowej w zakresie sporów z zakresu prawa prasowego, bardzo często zdarza się, że sądy nie korzystają z opinii biegłych językoznawców, przyjmując, że ustalenie znaczenia pewnych pojęć językowych nie wymaga „wiadomości specjalnych”³². Doktryna pozostaje jednak w zgodzie, co do tego, że dopuszczalne jest powołanie biegłego z zakresu prawa obcego, międzynarodowego³³, zwyczajowego oraz zasad doświadczenia życiowego³⁴.

O tym czy w sprawie zachodzi potrzeba zasięgnięcia wiadomości specjalnych decyduje zawsze organ procesowy. W wypadkach, w których dojdzie on do przekonania, że istnieje konieczność zasięgnięcia wiadomości specjalnych, jest on zobowiązany do powołania dowodu z opinii biegłego. Dzieje się tak nawet wtedy, gdy sam dysponuje odpowiednią wiedzą z zakresu wiadomości specjalnych³⁵. W przeciwnym wypadku strona postępowania dopiero na samym jego końcu dowiadywałaby się o rozstrzygnięciu w przedmiocie wiadomości specjalnych. W ten sposób byłaby pozbawiona możliwości odniesienia się do nich. Do organu procesowego należy także decyzja, czy opinię wydać ma jeden, czy też większa liczba biegłych³⁶. Wyznaczeni eksperci mogą być wpisani na listę biegłych sądowych. Może się jednak zdarzyć tak, że do opiniowania powołana zostanie osoba, która na tej liście nie figuruje, ale dysponuje odpowiednimi wiadomościami specjalnymi. Tak powołany biegły zwany jest biegłym *ad hoc*. Ciężar oceny, czy taki ekspert dysponuje wiadomościami specjalnymi ciąży na organie procesowym. Biegły *ad hoc* w wypadku wskazania go w postanowieniu o powołaniu biegłego, ma prawny obowiązek przeprowadzenia badań i złożenia opinii. Przed przystąpieniem do opiniowania powinien złożyć przyrzeczenie o treści toż-

28 W odniesieniu do radiestezji zob. uchwałę SN z 30 października 1985 r., III CZP 59/85, OSNCP 1986, nr 9, poz. 140.

29 Wyrok SN z 4 marca 1965 r. III CR 795/64, OiP 1966, nr 4-5, s. 831.

30 P. Hofmański (red.), Kodeks Postępowania Karnego, Komentarz do artykułów 1-296, Tom I, Warszawa 2011, s. 1104.

31 Wyrok SN z 17 stycznia 1987 r. V KRN 474/86, OSNPG 3/1988, poz. 29.

32 Por. wyrok z 8 marca 2012 r. V ACa 148/12.

33 P. Hofmański (red.), op. cit., s. 1105.

34 T. Ereciński (red.), Kodeks Postępowania Cywilnego, Komentarz, Tom I, Warszawa 2007 r., s. 614.

35 T. Ereciński (red.), op.cit., s. 521.

36 Ustawa może przewidywać w tym względzie wyjątki. Zgodnie z art. 554§1 k.p.c. dla oddania pod obserwację w zakładzie leczniczym osoby, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie potrzeba jest opinia dwóch biegłych lekarzy. Podobnie art. 202 § 1 k.p.k. przewiduje powołanie dwóch biegłych lekarzy psychiatrów w celu wydania opinii o stanie zdrowia psychicznego oskarżonego.

samej z tym, które składają biegli sądowi³⁷. Co warto podkreślić, organ oceniający opinie biegłego nie jest uprawniony do wartościowania jej treści tylko pod kątem tego, że nie pochodzi ona od biegłego wpisanego na listę biegłych sądowych³⁸. Nadto organ procesowy może zwrócić się o wydanie opinii do instytucji naukowej lub specjalistycznej (art. 193 § 2 k.p.k.) albo instytutu naukowego lub naukowo-badawczego (art. 290 § 1 k.p.c.). Taka możliwość dopuszczalna jest również w ramach postępowania administracyjnego (na podstawie art. 75 k.p.a.).

W k.p.k., k.p.c. oraz k.p.a. w podobny sposób uregulowano instytucję wyłączenia biegłego od opiniowania. Ustawodawca odesłał tu do przepisu zawierającego katalog przesłanek, które pozwalają na wyłączenie sędziego lub pracownika organu administracji od udziału w postępowaniu. Do istotnych różnic w tym względzie należy zaliczyć uregulowanie instytucji biegłego, który jest jednocześnie świadkiem³⁹, a także występującą w k.p.c. kwestię prekluzji wniosku o wyłączenie biegłego⁴⁰. Zarówno w postępowaniu karnym, jak i cywilnym opinia pochodząca od biegłego, który został wyłączony od opiniowania nie może służyć jako dowód i współtworzyć podstawy faktycznej orzeczenia⁴¹. W procedurze cywilnej traktuje się ją, jak dowód pochodzący z postępowania, które zostało następnie zniesione⁴².

Tak jak każdy inny dowód, opinia biegłego może zostać wprowadzona do postępowania z urzędu lub na wniosek stron (art. 167 k.p.k. i art. 232 k.p.c.). Strony mogą wnosić o powołanie konkretnego biegłego, zadanie mu określonych pytań lub zobowiązanie go do udziału w czynnościach procesowych⁴³. W postępowaniu cywilnym sąd przed wydaniem postanowienia o zasięgnięciu opinii biegłych jest zobowiązany do wysłuchania wniosków stron, co do wyboru biegłych, a także ich liczby. Nie jest jednak związany sugestiami stron w tym zakresie⁴⁴. Podobnie w postępowaniu karnym organ procesowy nie jest zobowiązany do tego, aby uwzględnić sugestie stron.

37 Należy jednakże wspomnieć, że w przypadku biegłych, którzy opiniują pisemnie, a następnie nie są nawet zobowiązani do złożenia ustnej opinii, norma ta właściwie nie obowiązuje. Nie oznacza to jednak, że nie powinni się oni kierować wartościami opisanymi w rocie przyrzeczenia.

38 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 26 października 2004 r., II Aka 207/04, KZS 2004 nr 12 poz. 28; zob. też wyrok SN z 25 lutego 1974 r. III KR 371/73, LEX nr 18790.

39 Art. 196 k.p.k. wyłącza od opiniowania biegłego, który pełni w tym samym postępowaniu rolę świadka lub był faktycznym świadkiem czynu. Postępowanie cywilne jest w tym względzie daleko bardziej liberalne. W ramach procedury cywilnej biegli, mogą być również przesłuchani w charakterze świadków (Z. Resich, Kodeks postępowania cywilnego, Komentarz, t. 1, s. 457).

40 Zasadniczą różnicą w tym zakresie jest unormowanie art. 281 k.p.c. Nakazuje ono uprawdopodobnić stronie żądającej wyłączenia biegłego po rozpoczęciu przez niego czynności, że przyczyna wyłączenia powstała po jego ustanowieniu lub nie była jej uprzednio znana. Skutkiem niezachowania właściwego terminu lub braku uprawdopodobnienia jest negatywne postanowienie w przedmiocie wyłączenia biegłego (por. uzasadnienie wyroku SN z 25 marca 1975 r., II CR 55/75, OSNC 1976, nr 5, poz. 110).

41 P. Hofmański (red.), op. cit. s. 1119.

42 Wyrok SN z 27 maja 1976 r. I PR 64/76, Lex Polonica nr 321897.

43 M. Mazur (red.), Kodeks Postępowania Karnego – Komentarz, Warszawa 1976 r., s. 256.

44 Orzeczenie SN z 5 września 1945 r., C III 426/45, PiP 1946, z. 4, poz. 127; a także orzeczenie SN z 3 września 1997 r., I CKN 281/97, niepubl.

Organ procesowy zasięga dowodu z opinii biegłego postanowieniem⁴⁵. W postanowieniu tym powinno się znaleźć oznaczenie liczby biegłych, podmiot zobowiązany do wydania opinii, termin jej wydania, a także oznaczenie zakresu opinii biegłego, czyli tez dowodowych, które biegły będzie weryfikował w swej opinii⁴⁶. W postanowieniu powinna także być określona forma (pisemna lub ustna) sporządzenia opinii. W doktrynie podkreśla się, że opinie o bardziej skomplikowanym charakterze wymagają formy pisemnej⁴⁷. Pisemna opinia biegłego powinna składać się z określonych elementów. K.p.c. wymienia w tym względzie jedynie uzasadnienie. Ponadto opinia biegłego powinna zawierać wskazanie, czy biegły figuruje na liście biegłych sądowych, podanie sprawy, do której go powołano, a także dziedzinę wiedzy, z której posiada wiadomości specjalne⁴⁸. Do tych elementów można także zaliczyć opis stanu faktycznego sprawy, przyjętych metod badawczych, a także sposobu przeprowadzenia badań⁴⁹. K.p.k. jest bardziej precyzyjny i do składników opinii biegłego art. 200 k.p.k. zalicza inter alia oznaczenie biegłego, jego specjalności, tytułu naukowego, a także instytucji, w której pracuje. Wymaga także, aby w opinii znalazło się oznaczenie instytucji, która sporządziła opinię, sprawozdanie z przeprowadzonych czynności i spostrzeżeń oraz oparte na nich wnioski. Niezbędnym warunkiem przedłożenia opinii jest także jej podpisanie przez biegłych, którzy uczestniczyli w jej wydaniu. Niezależnie od formy opinii, biegli mogą zostać przesłuchani. W zakresie sposobu, w jakim odbywa się ta czynność wszystkie trzy procedury odsyłają do odpowiedniego stosowania przepisów o przesłuchaniu świadków. Opinię ustną zamieszcza się w całości w protokole posiedzenia. Postanowienie organu procesowego w przedmiocie dopuszczenia opinii biegłego jest niezaskarżalne⁵⁰ i nie wymaga uzasadnienia⁵¹. Do wydania opinii ustnej dochodzi jedynie w wyjątkowych wypadkach, na przykład wtedy, gdy zachodzi potrzeba uzupełnienia wydanej już opinii lub wypowiedzenia opinii abstrakcyjnej.

45 Kwestią sporną pozostaje, czy postanowienie o powołaniu biegłego powinno mieć każdorazowo formę pisemną. Zagadnienie to pozostaje szczególnie aktualne na gruncie procedury karnej, w ramach której może dochodzić do sytuacji, w których będzie potrzebne szybkie zasięgnięcie opinii biegłego. Wprowadzenie w art. 194 k.p.k. części składowych postanowienia o powołaniu biegłego mogłoby sugerować, że każdorazowo tego typu postanowienie należałoby wydać w formie pisemnej. Jednakże Sąd Najwyższy w wyroku z 27 kwietnia 2007 r. V KK 379/08, LEX nr 507949, stwierdził, że możliwe jest wydanie takiego postanowienia w formie ustnej w ramach czynności niecierpiących zwłoki (307 k.p.k.). Zaznaczył jednak, że postanowienie tego typu powinno być w dalszym toku postępowania potwierdzone we właściwy sposób. Brak takiej konwalidacji winien skutkować niemożnością wykorzystania opinii w postępowaniu.

46 W postanowieniu o powołaniu biegłego organ procesowy nie jest natomiast uprawniony do wskazania metod, którymi ma się posłużyć biegły. Domena ta należy do dziedziny wiadomości specjalnych i jest wyłączną kompetencją biegłych (por. wyrok SN z 10 maja 1982 r. II KR 82/82, OSNKW 1982/10-11/78).

47 Z tego samego założenia wychodzono już przed wojną. W uzasadnieniu projektu kodeksu postępowania karnego z 1928 r. komisja kodyfikacyjna zaznaczała, „iż w przypadkach bardziej skomplikowanych biegli złożą opinię na piśmie, w prostszych ustnie do protokołu” pod. za: S. Kalinowski, *Opinia biegłego w postępowaniu karnym*, Warszawa 1972, s. 211.

48 W. Ossowski, *Uwagi o korzystaniu z biegłych w sprawach cywilnych*, s. 1346 i n.

49 S. Rejman, *Dowód z opinii biegłego w postępowaniu cywilnym*, s. 16 i n.

50 K. Marszał, op. cit., s. 293, tak też. A. Jakubecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego Komentarz*, Warszawa 2009, s. 407.

51 P. Hofmański (red.), op. cit., s. 1115.

W procedurze karnej postanowienie o powołaniu biegłego, co do zasady, może wydać każdy organ prowadzący postępowanie karne (np. Policja lub ABW). W tym względzie istnieje jednak kilka wyjątków. Jedynie sąd lub prokurator mogą wydać postanowienie w przedmiocie zasięgnięcia opinii biegłego psychologa (art. 192 k.p.k.), biegłych psychiatrów dla zbadania stanu zdrowia psychicznego oskarżonego, zaburzeń jego preferencji seksualnych (art. 202 § 1 i 3 k.p.k.), skierowania na obserwację psychiatryczną (art. 203 § 2 k.p.k.) lub zbadania przez psychologa lub lekarza (art. 215 k.p.k.).

Biegły wyznaczony do opiniowania w ramach postępowania cywilnego ma prawo do odmowy sporządzenia opinii tylko w wyjątkowych wypadkach. Doktryna ogranicza je do długotrwałej choroby, długoterminowego wyjazdu oraz opracowania opinii w innej, skomplikowanej sprawie sądowej⁵². W k.p.k. tego rodzaju prawo nie zostało wprost wymienione. Nie oznacza to jednak, że biegły powołany w ramach procedury karnej zawsze będzie zobowiązany do wydania opinii⁵³. Obydwa uregulowania procesowe przyznają biegłym prawo do zapoznania się z aktami sprawy, a także materiałem dowodowym zgromadzonym w postępowaniu – na przykład przedmiotem oględzin. Biegłym przysługuje także uprawnienie do brania udziału w pozostałym postępowaniu dowodowym.

Ponadto wszystkie trzy procedury przewidują możliwość nałożenia na biegłego kary porządkowej za niestawiennictwo. W różny sposób określają jednak jej maksymalną wysokość⁵⁴. Co więcej, w art. 287 § 2 k.p.k. przewidziano możliwość aresztowania biegłego na okres do 30 dni w wypadkach uporczywego uchylania się od wykonania czynności.

Powyższa analiza wskazuje, że w przypadku poszczególnych procedur, różne mogą być uprawnienia i obowiązki biegłych. Różnice te nie są doniosłe, co ułatwia określenie statusu biegłych, tzn. wskazania jaki charakter ma wykonywana przez niego funkcja. W ww. Projekcie wskazano, że biegłym podczas wykonywania czynności związanych z przygotowaniem opinii przyznana zostanie ochrona prawna, jaka przysługuje funkcjonariuszom publicznym. Popierając tą propozycję wskazać należy jedynie, że o ile biegły nie jest funkcjonariuszem publicznym w rozumieniu art. 115 § 13 k.k., o tyle na pewno jest osobą pełniącą funkcję publiczną, o której mowa

52 T. Ereciński, op. cit., s. 620.

53 Może się od tego obowiązku uwolnić z powodu braku odpowiednich kwalifikacji i aparatury technicznej czy też obciążenia innymi obowiązkami. Por. S. Kalinowski, *Opinia biegłego w postępowaniu karnym*, Warszawa 1972, s. 98.

54 Art. 88 k.p.a. przewiduje możliwość nałożenia grzywny do 50 zł wobec biegłego, który nie stawił się bez uzasadnionej przyczyny albo bezzasadnie odmówił złożenia opinii. W razie ponownego niezastosowania się do wezwania – grzywna może sięgnąć 200 zł. Z kolei maksymalna grzywna za niestawiennictwo biegłego wymierzona w ramach postępowania cywilnego może sięgnąć kwoty 5 000 zł. Tymczasem maksymalna kara porządkowa przewidziana w postępowaniu karnym za podobną niesubordynację może wynieść nawet 10 000 zł (art. 287 § 1 w zw. 285 § 1 k.p.k.). Co więcej w postępowaniu tym sąd jest uprawniony, w wyjątkowych wypadkach, do zarządzenia przymusowego doprowadzenia biegłego na rozprawę (art. 285 § 2 k.p.k.).

w art. 115 § 19 k.k., ze wszystkimi tego konsekwencjami⁵⁵. Mankamentem proponowanych rozwiązań jest ich wąski zakres. Projekt przewiduje, że ochrona dla biegłych sądowych będzie obowiązywała jedynie podczas wykonywania czynności związanych z wykonywaniem opinii i będzie obejmowała działania biegłego związane z realizacją zlecenia organu procesowego. Oznacza to, że biegły będzie chroniony jedynie w trakcie opiniowania. Poza zakresem ochrony pozostaną na przykład sytuacje, w których biegły zakończy już opiniowanie w procesie, a uczestnicy postępowania niezadowoleni z wydanej opinii będą formułowali pod adresem eksperta groźby karalne. Należały się zastanowić, czy biegły nie powinien korzystać z ochrony przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych, w każdym wypadku, w którym sprawa będzie dotyczyła wydanej przez niego opinii. Takie uregulowanie pozwoliłoby wyłączyć spoza zakresu ochrony wspomniane wyżej sytuacje.

2.3. WYMOGI STAWIANE BIEGŁYM SĄDOWYM

Wymogi, jakie musi spełnić osoba ubiegająca się o wpis na listę biegłych sądowych reguluje § 12 ust. 1 rozporządzenia w sprawie biegłych. Zgodnie z tym przepisem biegłym może być ustanowiona osoba, która:

1. korzysta z pełni praw cywilnych i obywatelskich;
2. ukończyła 25 lat życia;
3. posiada teoretyczne i praktyczne wiadomości specjalne w danej gałęzi nauki, techniki, sztuki, rzemiosła, a także innej umiejętności, dla której ma być ustanowiona;
4. daje rękojmię należytego wykonywania obowiązków biegłego;
5. wyrazi zgodę na ustanowienie jej biegłym.

Rozporządzenie w sprawie biegłych w § 3, wymaga w przypadku wolnych zawodów, przedłożenia opinii instytucji zrzeszającej lub zatrudniającej kandydata na biegłego, a przypadku osób zatrudnionych – pracodawcy. Przy czym należy rozumieć, że opinia ta potwierdzać ma wymogi, o których mowa w § 12 ust. 1 rozporządzenia w sprawie biegłych, a zatem jest bardziej wymogiem proceduralnym – dowodowym, niż merytorycznym. Najistotniejszy i sprawiający największe trudności w weryfikacji wymóg stawianym biegłym określony został w § 12 ust. 1 pkt 3 rozporządzenia w sprawie biegłych. Zgodnie z § 12 ust. 2 rozporządzenia w sprawie biegłych posiadanie wiado-

⁵⁵ Por. J. Majewski, Komentarz do art. 115 Kodeksu karnego, [w:] A. Zoll (red.): Kodeks karny Część ogólna Komentarz, Kraków 2004, s. 1483.

mości specjalnych powinno być wykazane dokumentami lub innymi dowodami⁵⁶. W zasadzie jedynie § 13 rozporządzenia w sprawie biegłych mówi coś więcej o tym jak należy wykazać posiadanie teoretycznych i praktycznych wiadomości. Przepis ten wskazuje, że biegłym – tłumaczem języka migowego - może być osoba, która ukończyła 21 lat życia oraz posiada "Certyfikat drugi – „T2” - tłumacz-biegły w zakresie języka migowego" lub tytuł eksperta tego języka, wydany przez Polski Związek Głuchych.

Pewne modyfikacje w zakresie wymogów stawianych biegłym proponuje się w ww. Projekcie. Wspomina się w nim o utrzymaniu wymogu posiadania teoretycznych i praktycznych wiadomości specjalnych połączonego z trzyletnim doświadczeniem w dziedzinie, której ma dotyczyć wpis na listę. Ponadto biegły będzie musiał legitymować się polskim obywatelstwem, obywatelstwem UE lub państwa członkowskiego EFTA, znać język polski w zakresie niezbędnym do pełnienia funkcji biegłego, posiadać pełną zdolność do czynności prawnych. Od kandydata będzie oczekiwany także brak orzeczonego zakazu wykonywania zawodu w danej dziedzinie, niekaralność za umyślne przestępstwo lub umyślne przestępstwo skarbowe. Kandydat powinien dawać również rękojmię należytego wykonywania funkcji biegłego. Ponadto proponuje się wprowadzenie szkolenia dla biegłych z zakresu przepisów dotyczących statusu biegłego oraz jego praw i obowiązków, które mieliby organizować prezesi sądów okręgowych. W tym zakresie należy postulować by szkolenia prowadzili także przedstawiciele korporacji prawniczych. Ich wiedza i doświadczenie sądowe pozwoliłyby także pokazać perspektywę samych uczestników postępowań, w których zasięga się opinii biegłego.

To ostatnie rozwiązanie pozwalałoby zminimalizować jedną z największych praktycznych bolączek dzisiejszego procesu karnego – wypowiedania się biegłych w przedmiocie winy oskarżonego. Z takim przykładem HFPC spotkała się w jednej ze spraw zaklasyfikowanych do programu „Niewinność”⁶⁵. Do skazania oskarżonego w niej mężczyzny, doszło między innymi na podstawie opinii biegłego, w której wnioskach wprost został wyrażony pogląd na temat sprawstwa oskarżonego⁶⁶.

W zakresie wymogów stawianych biegłym zastanawia brak propozycji nałożenia obowiązku podnoszenia swoich kompetencji. W materii doszkalania doniosłą rolę należałoby przyznać

56 Nie jest jasne, czy charakter informacji publicznej mają dokumenty przedkładane w ramach procedury naboru na stanowisko biegłego. Autorom znany jest przypadek z tej samej apelacji sądowej, w której w ramach dostępu do informacji publicznej jeden z prezesów udostępnił wszystkie dokumenty na temat biegłego sądowego, drugi zaś odmówił ich udostępnienia, wskazując, że informacja nie ma charakteru publicznego. W tym zakresie wydaje się, że z uwagi na publiczny charakter funkcji biegłego sądowego i ograniczony jednak zakres informacji dotyczącej sfery życia prywatnego biegłego, przekazywanych w ramach procedury naboru, nie widać szczególnych przeszkód dla udostępniania tego typu danych.

57 Sprawa nr 32192.

58 Wspomnianą praktykę komentował także Sąd Najwyższy. Każdorazowo uznawał ją jednak za niestanowiącą dostatecznej podstawy do wyłączenia biegłego od opiniowania (por. wyrok SN z 28 czerwca 1977 r. Rw 192/77, OSNKW 1977, nr 9, poz. 104).

instytucjom takim jak Instytut Ekspertyz Sądowych im. prof. dr. J. Sehna, Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury, czy też samorządom zawodowym zrzeszającym biegłych. Dobrym przykładem w tym zakresie jest Polskie Towarzystwo Kryminalistyczne, które organizuje szkolenia dla biegłych z zakresu zagadnień prawa dowodowego, zasad wydawania opinii, podstawowych uprawnień i obowiązków biegłego oraz prezentacji opinii przez sądem.

2.4. WERYFIKACJA SPEŁNIENIA WYMOGÓW STAWIANYCH BIEGŁYM

Najważniejszym problemem związanym z funkcjonowaniem instytucji biegłych jest rzetelność procesu weryfikacji kompetencji kandydatów do tej funkcji. Prezes sądu okręgowego nie dysponuje środkami, które pozwoliłyby mu zweryfikować poziom wiedzy potencjalnego biegłego. Sam nie posiadając wiadomości specjalnych w danej dziedzinie wiedzy nie potrafi ocenić, czy ukończenie określonego kursu/kierunku studiów daje należyte kwalifikacje do bycia biegłym sądowym.

Ciekawy obraz problemu z weryfikacją przygotowania biegłego podaje T. Widła opisując sprawę powołania na Uniwersytecie Wrocławskim Studium Ekspertyz Dokumentów. Celem tego szkolenia było pogłębianie wiedzy osób ze środowiska prawniczego na temat tego rodzaju ekspertyzy. Tymczasem, niektórzy ze słuchaczy tego studium legitymując się certyfikatem jego ukończenia zostali wpisani na listę biegłych sądowych jako eksperci od badań dokumentów⁶⁷. Podobny przykład podaje E. Gruza odwołując się do historii biegłych z zakresu badania dokumentów⁶⁸.

Wpisu na listę biegłych dokonuje prezes sądu okręgowego, na podstawie przedłożonych przez kandydata na biegłego dokumentów i w przypadkach, gdzie jest to obligatoryjne po zasięgnięciu opinii podmiotów, których biegły jest członkiem. Udostępnione przez Ministerstwo Sprawiedliwości dane pokazują, że prezesi czterdziestu pięciu sądów okręgowych niezwykle rzadko odmawiali wpisu na listę biegłych w ostatnich latach.

59 T. Widła, Uwagi o przeprowadzaniu dowodu z opinii biegłego, *Palestra* 3-4/2002, s. 71-72.

60 Tak było np. w przypadku A.S. – biegłego sądowego z zakresu badań dokumentów, który posiadał znikomą wiedzę o naukowych podstawach opiniowania w tym przedmiocie. Znajdowało to m.in. wyraz w przeprowadzaniu badań za pomocą unikalnych, nieznanymi nauce metod badawczych. Por. E. Gruza, *Opinia a „opinia” czyli kilka uwag na temat sprzeczności między opiniami ekspertów pisma ręcznego (w:) Logiczne podstawy opiniowania ekspertyz dokumentów a praktyka*, Wrocław 2006, XI Wrocławskie Sympozjum Badań Pisma, Wrocław 2004.

Rok	Liczba wniosków o wpis na listę biegłych sądowych ⁶⁹	Liczba osób, którym odmówiono wpisu na listę biegłych	% uwzględnionych wniosków o wpis na listę biegłych sądowych
2008	1110	58	94,8%
2009	807	53	93,4%
2010	1324	68	94,9%
2011	1071	71	93,4%
2012	1284	89	93,1%
łącznie:	5596	339	94%

Tabela nr 1 – Wnioski o wpis na listę biegłych sądowych oraz sposób ich rozpoznania w latach 2008–2012 w sądach okręgowych w Polsce.

Sąd Okręgowy	Białystok	Gdańsk	Kielce	Lublin	Opole	Zielona Góra
2008	7	19	41	81	27	4
2009	23	38	23	39	21	6
2010	7	44	22	40	38	6
2011	19	49	29	84	23	9
2012	22	62	19	70	22	22
łącznie:	78	212	134	314	131	47

Tabela nr 2 – Nowo ustanawiani biegli w wybranych sądach w poszczególnych latach w okresie 2008–2012 r.

Sąd Okręgowy	Białystok	Gdańsk	Kielce	Lublin	Opole	Zielona Góra
2008	0	5	4	5	0	0
2009	0	0	3	3	2	0
2010	0	2	2	3	0	0
2011	0	1	2	4	1	0
2012	0	1	1	2	2	0
łącznie	0	9	12	17	5	0

Tabela nr 3 – Odmowy wpisania na listę biegłych w wybranych sądach w poszczególnych latach w okresie 2008–2012.

61 Dane nie dotyczą wniosków o dokonanie ponownego wpisu na listę biegłych sądowych.

Powyższe dane wskazują, że wstępna kontrola kandydatów na biegłego ma raczej formalny, a nie materialny charakter. W tej sytuacji merytoryczne przygotowanie biegłego weryfikowane jest dopiero w postępowaniach, w których biegły uczestniczy. Nie można jednak wykluczyć, że wpływ na decyzję o wpisaniu na listę ma także obserwowany od wielu lat deficyt w zakresie specjalistów różnych dziedzin, który co pokazują ogłoszenia na stronach internetowych sądów okręgowych i w mediach, zmusza samych prezesów do zachęcania do wpisywania się na listy biegłych.

Warto w tym zakresie przyrzeć się propozycjom przedstawionym w ww. Projekcie. Wedle projektowanych regulacji biegli będą ustanawiani na 5-letnią kadencję, co oznacza, że ich kadencja będzie dłuższa niż na przykład kadencja prezesa w sądzie rejonowym, w którym zasięgano opinii danego biegłego. Propozycja utrzymania takiej długości kadencji wymaga przemyślenia. W Projekcie kwestia ta została zupełnie przemilczana. Nie oznacza to, że rozwiązanie to należy uznać za właściwe. Przede wszystkim należałoby oczekiwać, że wraz z utrzymaniem tej regulacji w obecnym kształcie, wzmocniony zostanie nadzór nad pracą biegłych ze strony prezesów sądów okręgowych. Tymczasem temu problemowi także w ogóle nie poświęcono uwagi w ww. Projekcie, przyjmując, że długość kadencji biegłego powinna zapewniać pewną stabilizację w wykonywaniu tej funkcji.

Z kolei w zakresie procedury naboru kandydat na biegłego zostanie zobligowany do przedłożenia prezesowi sądu okręgowego opinii na swój temat od właściwych organów samorządu zawodowego (ustawowego oraz dobrowolnego), stowarzyszeń zrzeszających osoby wykonujące dany zawód, a także zakładu pracy, w którym on pracuje. Projektodawcy przewidują, że podmiot opiniujący powinien mieć dostęp do wszelkich dokumentów przekładanych przez kandydata. W razie potrzeby będzie on także dysponował możliwością przesłuchania osoby ubiegającej się o wpis na listę biegłych sądowych. Jeśli brak będzie podmiotów uprawnionych do wydania opinii, możliwości sporządzenia opinii, obowiązane podmioty odmówią przedłożenia opinii, czy też jej treść będzie zastrzeżona, przewidziano tryb dokonywania rekrutacji przez specjalnie w tym celu utworzone komisje, ewentualnie niezależnych ekspertów. Opiniujący – komisja lub ekspert – powinni mieć możliwość zapoznania się z przedłożonymi dokumentami, a także wezwania do uzupełnienia, złożenia dodatkowych wyjaśnień ustnych lub pisemnych. Przeprowadzana będzie także rozmowa kwalifikacyjna z kandydatem. W świetle szacunków twórców Projektu, koszt funkcjonowania podmiotów opiniujących i rekrutujących wynosić będzie ok. 760 tys. zł rocznie. Zakładają oni także, że 20 % powoływanych biegłych zostanie poddanych procedurze opiniowania przez komisję lub eksperta, z czego w połowie będą opiniować komisje 3 osobowe, a w pozostałej części niezależni eksperci. Jednocześnie w przypadku instytutów specjalistycznych, rocznie o wpis na listę ubiegać się będzie ok. 100 organizacji, w 80 % przypadków zaistnieje potrzeba poddania opiniowaniu w zakresie warunków techniczno – organizacyjnych, a w 20 % przypadków badani będą współpracownicy instytucji specjalistycznych. Wynagrodzenie członków przyjęto na poziomie 15 % przeciętnego wynagrodzenia w drugim kwartale 2013 r. (kwota 542 zł). Z kolei procedura powoływania na następną kadencję ma zostać uproszczona do oświadczenia,

że biegły nadal spełnia konieczne wymogi, a udokumentować będzie musiał jedynie uzyskanie nowych uprawnień i doświadczeń. Prezes sądu okręgowego będzie miał obowiązek zasięgnięcia opinii o przebiegu kadencji. Wpis na listę następował będzie decyzją administracyjną, a organem odwoławczym będzie Minister Sprawiedliwości.

Generalnie propozycje w tym zakresie należy ocenić pozytywnie. Może jednak powstać wątpliwość, na ile szacunki, które posłużyły do przygotowania Testu Regulacyjnego Projektu, okażą się trafne. Zastanawia także, czy w obecnej sytuacji gospodarczej, prezesi sądów okręgowych powoływać będą komisje, czy też niezależnych ekspertów celem oceny zgłoszonych kandydatur. Nie wiadomo także, kto dokładnie miał by dokonywać oceny kandydatur, co przy jednak dość niskim poziomie proponowanego wynagrodzenia, rodzi wątpliwość, czy rzeczywiście zaangażowani będą najlepsi specjaliści.

2.5. EWIDENCJONOWANIE BIEGŁYCH SĄDOWYCH

Art. 157 § 1 u.s.p. stanowi, że listę biegłych prowadzi prezes sądu okręgowego. Z kolei w § 8 ust. 1 rozporządzenia w sprawie biegłych wskazano, że prowadzi się je według poszczególnych gałęzi nauki, techniki, sztuki, rzemiosła, a także innych umiejętności. Prezes prowadzi również wykazy biegłych sądowych na kartach założonych dla każdego biegłego; w listach i wykazach podaje się adres biegłego i termin, do którego został ustanowiony, a także inne dane dotyczące specjalizacji.

Zgodnie z § 8 ust. 3 rozporządzenia w sprawie biegłych listy są dostępne dla zainteresowanych w sekretariatach sądowych. W szczególności udostępnia się je stronom, uczestnikom postępowania oraz organom prowadzącym postępowanie przygotowawcze w sprawach karnych i sądom wojskowym. Natomiast § 9 rozporządzenia o biegłych przewiduje, że w styczniu każdego roku prezes sądu okręgowego podaje do wiadomości sądom rejonowym w okręgu sądu okręgowego oraz Ministerstwu Sprawiedliwości listy biegłych sądowych, a także zawiadamia niezwłocznie o każdej zmianie listy oraz o wszczęciu wobec tych osób postępowania karnego albo o ubezwłasnowolnieniu.

Na potrzeby niniejszego dokumentu poddano analizie przekazane przez Ministerstwo Sprawiedliwości wszystkie listy biegłych, prowadzone przez 45 prezesów sądów okręgowych. Co ciekawe, o ile resort sprawiedliwości udostępnił te dane od razu, o tyle w przypadku niektórych sądów, udostępnienie informacji nastęczało problemów, gdyż żądanie udostępnienia nie miało związku z jakimkolwiek postępowaniem toczącym się w danym sądzie. Jednak w zdecydowanej większości przypadków, prezesi sądów okręgowych przyjęli, że lista biegłych ma charakter informacji publicznej⁶².

62 Autorom znany jest jednak przypadek odmówienia aplikantowi adwokackiemu udostępnienia listy biegłych z zakresu szacowania wartości nieruchomości, który wnioskował o to w trybie dostępu do informacji publicznej. W odpowiedzi wiceprezes sądu okręgowego wskazał, że informacje te są chronione jako dane osobowe, a lista ta została zarejestrowana u Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych. Wskazał także, że listy biegłych udostępnia się w sekretariatach sądów.

